

Aleš Merenus

Vodičkův Havel v Americe Jany Machalické

Libor Vodička. *Vyjáždřit hrou; podobenství a (sebe)stylizace v dramatu Václava Havla*.

Praha: Brcola, 2013. 220 s.

Rok 2014 by mohl být označen jako Havlův rok. O Václavu Havlovi vznikl nový celovečerní dokument, nakladatelství Práh připravilo druhé, doplněné vydání Havlova „jediného autorizovaného životopisu“ od Edy Kriseové a na knižním trhu se objevily tři nové havlovské monografie. První, kterou má na svědomí novinář Daniel Kaiser, je věnována Havlovu působení v prezidentském úřadu. Druhá, *Havel* Michaela Žantovského, má zase šanci stát se světovým bestsellerem, když Havlův život podává ve formě poutavě vyprávěného příběhu. V mediálním stínu za oběma jmenovanými tituly pak stojí práce Libora Vodičky *Vyjáždřit hrou*, která se zaměřuje především na Havla dramatika a na niž je zaměřena i tato recenze.¹

V českém prostředí není zvykem, aby kritiku psal člověk, jehož jméno je uvedeno přímo v recenzované knize na místě odborného recenzenta, což je právě můj případ. A pokud se odborný recenzent toto nepsané pravidlo rozhodne překročit, měl by k tomu mít pádné důvody. Nuže, k psaní této kritiky mě přiměly dvě zásadní skutečnosti: a) připomínky z mého posudku, vzhledem k chvatu, v němž byla kniha vypravěna do světa, nebyly ve vydané publikaci téměř vůbec zohledněny, tudíž bych je rád popsal alespoň na tomto místě, a b) 23. září byla otištěna na stránkách *Lidových*

novin kritika Jany Machalické, v níž recenzentka Vodičkovu knihu nemilosrdně popravila (MACHALICKÁ 2014). Z mého pohledu naprosto neoprávněně. Pokusím se zde tedy jednak přetlumočit své kritické výhrady k Vodičkově publikaci, ale také polemizovat s tvrdým odsudkem Jany Machalické.

Hledá se Kolumbus

Začnu u „Objevování Ameriky“, jak efektně svou šízravou kritiku sniperka Machalická pojmenovala. Při pozorném čtení jejího rozsáhlého textu, v němž na Vodičkovi nenechala jedinou nit suchou, vystoupí do popředí pouze dva argumenty, jež v recenzi různými způsoby opakuje. Nejprve Vodičku obviňuje z nepůvodnosti, vytýká mu nedostatek originality a celou knihu šmahem označuje za banální. O kalibru, s nímž proti Vodičkově práci Machalická vyrukovala, nejlépe svědčí následující věty z úvodu kritiky: „Kniha [...] je přesně ten případ, jak se dá napsat hodně stránek a neříct prakticky nic, co bychom nevěděli. Autor si zřejmě myslí, že když bude přehojně citovat, odkazovat, parafrázovat a i jinak mávat odbornou literaturou, vytvoří dojem vědecké studie. Nikoliv, v podstatě jen vytvořil sumář toho, co řekli a na co přišli jiní, zatímco jeho postřehy jsou sporadické, a ještě nijak objevné.“ A dále své obecně formulované výhrady konkretizuje, když tvrdí, že „[...] Vodičkovy objevy,

1 Kniha je sice datována rokem 2013, ale reálně vyšla až v první polovině roku 2014.

že *Vyrozumění* je antiutopie, či mudrování nad tím, je-li Rieger Havel a co z toho plyne, jsou doslova vycucané z prstu, banální a zbytečné“. Je zjevné, že pro Machalickou je přesná žánrová charakteristika hry banalita a zkoumání vztahu fikční postavy k jejímu autorovi ji téměř uráží. Když si ale v knize nalistujeme inkriminovanou pasáž, nic „doslova vycucaného“ tam nenajdeme. Posuďte sami: „Míra podobenství je v ní [myšleno ve hře *Odcházení*, pozn. AM] uzemněna množstvím reálných konkrétních odkazů na aktuální poměry u nás a na soudobý politický diskurs [...]“ (s. 172) Tyto realisticky pojaté detaily a přítomnost autorského „hlasu z reproduktoru“ pak podle Vodičky vedly řadu recenzentů ke ztotožnění postavy kancléře Riegera se samotným Havlem. Co je na takovém tvrzení vadného, ví pravděpodobně jenom sama recenzentka.

Podobně nepřipadné je pak také její několikrát omílané tvrzení, že monografie stojí pouze na „zručném převyprávění obsahů her“. Samozřejmě, v knize se objevují parafrázované syžety Havlových dramát, jak jinak je také představit, ale rozhodně to není to jediné, co se v knize o hrách dozvíme. Vodička totiž texty zasazuje do dobových souvislostí společenských proměn, do širšího kontextu divadelní kultury u nás i do kontextu Havlovy tvorby jako celku. Čtenář tak v knize najde informace o významných inscenacích hry i o jejich soudobém kritickém přijetí. Text práce se zaměřuje především na Havlovy dramatické opusy, ale několik stránek věnuje autor i Havlovým juvenilním básnickým pokusům, jeho kritické činnosti a také esejistice. Tyto rozmanité typy textů mu pak pomá-

hají rozkrýt ucelenost Havlova literárního odkazu, jehož hlavním a trvale přítomným tématem je ztráta identity moderního člověka, což ale bohužel Machalická ve své recenzi velkoryse opomíjí.

Její kritika však není pouze negativní. Jako zářný příklad, jak se má o Havlově díle psát a nově ho interpretovat, předhazuje autorovi krátkou studii Jany Patočkové „Nejen o filmovém *Odcházení*“, v níž je podle Machalické brilantně pojmenován „smysl Havlovy výpovědi“ v jeho poslední celovečerní hře. Neadekvátnost daného srovnání přímo bije do očí. Machalická, aby to Vodičkovi jak se patří nandala, se totiž nerozpakuje srovnávat desetistránkovou studii, jejíž polovina je navíc věnována polemice s filmovými recenzenty snímku *Odcházení*, s odbornou monografií pojednávající o Havlově celoživotním dramatickém díle, jež je určena širokému spektru čtenářů, mezi něž patří jak odborná veřejnost, tak také laičtí čtenáři, kteří se s Havlovými dramaty teprve hodlají blíže seznámit. Je tedy zřejmé, že Machalická svou kritiku nevede příliš korektně a vlastně ani profesionálně. V plné nahotě se její postoj vyjeví ve chvíli, kdy Vodičkovi vytýká, že hru *Zítřka to spustíme*, již v recenzi navíc mylně zaměňuje s názvem Schulhoffova snímku *Zítřka to roztočíme, drahoušku*, že tedy tuto hru Vodička „uměle spojuje“ s již probíraným *Odcházením*. Machalická si tak zřejmě nevšimla, že výklad v monografii je veden chronologicky, když Vodička postupně zachycuje prostřednictvím rozboru jednotlivých děl vývoj Havlovy tvorby. Proto je také přirozené, že poslední dva dramatické opusy v knize stojí vedle sebe.

Bílá místa aneb Zpět k posudku

Co však Vodičkova havlovská monografie skutečně postrádá, je přesně zvolená metoda výzkumu, jež by jednoznačně vědecky ukotvila a také ospravedlnila autorův způsob nakládání se zkoumaným materiálem. Dále v textu zjevně absentuje pasáž, v níž by autor analyzoval Havlovu aktovku *Pět tet* a kde by se rozepsal o uvedení další aktovky *Prase* na scéně Divadla Husa na provázku. Vodičkovi je pak možné vytknout, že důkladněji nerozpracoval některé konkrétní analýzy kratších her, jako jsou *Motýl na anténě* a *Anděl strážný*, kde citace ze samotných dramát zabírají víc prostoru než jejich interpretace. Na rozdíl od Machalické považují také za problematickou Vodičkovu práci se sekundární literaturou. V knize totiž chybí řada relevantních pramenů, s nimiž by se autor měl vypořádat (například s rozbory Havlových dramát Herty Schmidové v knize *Struktury a funkce*, nebo třeba s interpretací *Žebrácké opery* Petra Steinera, kterou je možné najít v souboru studií nazvaném *Lustrování literatury* apod.). Navíc pak text postrádá jasný závěr, v němž by autor syntetizoval dosavadní poznání a zhodnotil vlastní přínos k tématu. Rovněž je škoda, že Vodička nedokončil bibliografický soupis havlovské literatury, díky němuž by publikace čtenáři poskytla komplexní informační servis o Havlově díle a jeho ohlasech.

Závěrečné vážení

Dva kritici rovná se minimálně dva názory. Je jasné, že moje představa kvalitní vědecké publikace je na hony vzdálená představám Jany Machalické, která zřejmě holduje radikálním interpretacím a vědu ztotožňuje s objevitelskou činností. Na rozdíl od ní jsem totiž přesvědčen, že seriózní práce musí stát na podložených argumentech, musí umět zpřehledňovat a syntetizovat naše dosavadní poznání a musí velmi uměřeně vážit, s čím novým chce vlastně přijít. Jak jsem ukázal, Vodičkova monografie není v žádném případě neproblematická a v jistém smyslu je vlastně nedotvořená. Na druhou stranu je to první česky psaná havlovská monografie, kde v centru nestojí život či politická dráha Václava Havla, ale kde je sledován vývoj Havlovy dramatické tvorby ve své komplexnosti. Vodička je autor poučený a s Havlovou tvorbou dobře obeznámený. Netouží být za každou cenu originální, ale chce být především srozumitelný, což není v žádném případě malý cíl. A i díky tomu se kniha *Vyjádrít hrou* může důstojně zařadit do houfu havlogických zkoumání, jež v současné době zažívají svou hvězdnou hodinu.

Bibliografie

MACHALICKÁ, Jana. 2014. Objevování Ameriky [Discovering America]. *Lidové noviny* (23. 9. 2014): 8.